

FEJESNÉ VARGA ZITA

Nyomozás-e a perújítási nyomozás?

Errare humanum est, vagyis tévedni emberi dolog, tartja a latin mondás.

A jogállam legsúlyosabb következménye az úgynevezett justizmord, a téves ítélet, a hibás felelősségre vonás, a nem bűnös személy bűnösnek nyilvánítása. A büntetőeljárás során a tévedésnek számos oka lehetséges. A legáltalában talán *Fenyvesi* gyűjtötte össze a justizmord alapjául szolgáló okokat: téves felismerésre bemutatás, a tanúk tévedései, a hamis beismerő vallomás, nyomozó hatósági hibák, például helyszíni szemlén, kutatásnál, forró nyomos intézkedéseknél, megőrzési lánc megsértése, perszeverancia, szagazonosítási hiba, szakvéleményhiba, informátorhiba, kényszerintézkedések rosszul értelmezett taktikai alkalmazása, titkos nyomozási eszköz jogi kereteinek megsértése, védői tevékenység gyengesége, szembesítési hiba.¹

A tévedések kiküszöbölésére szolgáló jogintézmény a perújítás mint rendkívüli jogorvoslat.

A perújítási eljárás első szakasza a perújítás megengedhetősége kérdésében történő döntési szakaszt öleli fel, amely további két részre bontható: ügyészi és bírósági tanácsulési szakaszra. A perújításra jogosult bíróság mellett működő ügyészhez kell a perújítási indítványt benyújtani, aki az esetleges perújítási nyomozás után harminc napon belül nyilatkozatával együtt megküldi azt a perújításra jogosult bírósághoz. A pótmagánvádló közvetlenül a bíróságnál nyújtja be az indítványát. A bíróság másodfokú tanácsa tanácsulésen dönt a perújítás megengedhetősége kérdésében, de ha szükségesnek tartja, akkor a perújítási feltételek fennállásának megvizsgálása érdekében perújítási nyomozást rendel el, és az iratokat megküldi az ügyésznek. A perújítási nyomozásra a nyomozás általános szabályai irányadók, de a legsúlyosabb kényszerintézkedések nem rendelhetők el. A perújítás elrendelése ellen fellebbezésnek nincs helye, az elutasítás miatt az indítvány előterjesztője fellebbezhet. Látható, hogy a perújítási eljárás első szakaszában megjelenik a perújítási nyomozás intézménye, amely azt a célt szolgálja, hogy elősegítse a

¹ Fenyvesi Csaba: Kriminológia tendenciái a bűnügyi nyomozás múltjai, jelene, jövője. Dialóg Campus, Budapest–Pécs, 2014, 192. o.

perújítási indítványban foglalt okokhoz kapcsolódóan újonnan megjelölt bizonyítékok összegyűjtését.

A tanulmány a perújítási nyomozás sajátosságait, jellegét, történeti megjelenését, a nyomozástól való különbözőségeit, speciális eltéréseit mutatja be.

A perújítási nyomozás történeti fejlődése

A mai értelemben vett perújítási nyomozás elemeit már megtalálhatjuk az 1896. évi XXXIII. tc., a Bünvádi Perrendtartás (Bp.) rendelkezései között is.² Az újrafelvételi kérelemben megjelölt bizonyítékok beszerzése a bíróság feladatköre volt, aki azt saját hatáskörben, vagy vizsgálóbíró által a vizsgálatra írt szabályok szerint szerezte be.

A büntető perrendtartásról szóló 1951. évi III. törvény az ügyész kötelességévé tette a perújítási nyomozást, amennyiben perújítást kezdeményezett, vagy a perújítási indítványban foglaltakat alaposnak találta. A nyomozás következtében alaptalannak bizonyuló perújítási kérelmet az ügyész elutasította, ha azonban a perújítást szükségesnek tartotta, a perújítási indítványt az ügy irataival együtt az alapügyben eljáró elsőfokú bíróság szerint illetékes megyei bíróság mint másodfokú bíróság elé, vagy ha az alapügyben elsőfokú bírósággént a megyei bíróság járt el, a Legfelsőbb Bíróság elé terjesztette.³ Hasonló szabályozás jelenik meg a büntetőeljárásról szóló 1962. évi VIII. törvényerejű rendelet szabályaiban.⁴

A büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény⁵ már lényegét tekintve a hatályos szabályozáshoz hasonló, hiszen mind az ügyésznek, mind a bíróságnak lehetővé teszi a perújítási nyomozás elrendelését.⁶

A büntetőeljárásról szóló hatályos törvény, az 1998. évi XIX. tv. értelmében perújítási nyomozást az ügyész és a bíróság is elrendelhet. Ez a jogkör az ügyészt a perújítási indítvány bíróságnak történő megküldése előtt illeti meg, míg a bíróság az indítványozó által megjelölt bizonyítási eszközök felkutatá-

2 Bp. 455. §

3 1951. évi III. tv. 216. §

4 1962. évi VIII. tvr. 273. §

5 1973. évi I. törvény 278. §

6 Az 1973. évi I. törvényhez írt kommentár szerint ha az ügyész a saját észlelése alapján folytat perújítási nyomozást és annak eredménye révén sem lát alapot perújítás indítványozására, a perújítási nyomozást megszünteti, hiszen kérelem és indítvány hiányában a bíróságnak nincs mit elbírálnia, ezzel szemben a kérelem alapján elrendelt perújítási nyomozást nem lehet megszüntetni, a kérelmet a bírósághoz kell továbbítani.

sa érdekében rendelhet el nyomozást.⁷ A nyomozás szabályai a perújítási eljárás jellegének megfelelően ilyenkor is irányadók.

A perújítási nyomozás speciális szabályai

Figyelemmel arra, hogy a törvény a nyomozás általános szabályainak megfelelő alkalmazását hívja fel, szót kell ejteni a büntetőeljárás nyomozási szakaszának egyes kérdéseiről is.

A büntetőeljárás – ha e törvény eltérően nem rendelkezik – nyomozással kezdődik.⁸ Ebből is láthatóan a perújítási nyomozás elrendelése esetén már a büntetőeljárás jogerős lezárása utáni nyomozásról vagy nyomozási cselekményekről beszélhetünk, olyan nyomozásról, amikor az ügy nem kerül vissza a nyomozási szakba, hanem marad a bírósági szakaszban.

A nyomozás feladata az összes adekvát, releváns „nyom” torzításmentes, fontossági fokozatok nélküli, törvényes módú felkutatása, rögzítése, vizsgálata, értékelése.⁹ A nyomozás során fel kell deríteni a bűncselekményt, az elkövető személyét, fel kell kutatni és biztosítani kell a bizonyítási eszközöket. A tényállást olyan mértékben kell felderíteni, hogy a vádló dönthessen arról, vádat emel-e.¹⁰ Ebből következően a nyomozó hatóság bizonyítási szerepe a tényfelderítési monopólium, valamint alapvető eljárási célja a tényállás és az elkövetők felderítése. A nyomozás előkészítő eljárás, a nyomozási szakban is folyik bizonyítás, ennek tartalma a bizonyítékok vádemeléséhez szükséges mértékű összegyűjtésében testesül meg.¹¹ A nyomozás keretei szabadon tágíthatók, újabb és újabb bűncselekmény gyanúját keltő cselekmények vonhatók a vizsgálat körébe.

Az alapeljárás nyomozásától ugyanakkor mind a jellegét, mind a kereteit, illetve célját illetően eltér a perújítási nyomozás, amely valójában csupán egyes eljárási (nyomozási) cselekmények elvégzését jelenti. Ugyanis nem nyomozást kell lefolytatni, tényállást felderíteni, hanem meghatározott körben és célból (bizonyítási eszközök felkutatása érdekében) nyomozási cselekményt elvégezni.¹² A perújítási nyomozás során újabb bűncselekménnyel

⁷ Be. 411. § (3) bek.; Be. 412. § (1) bek.

⁸ Be. 164. § (1) bek.

⁹ Fenyvesi Csaba: i. m. 146. o.

¹⁰ Be. 164. § (2) bek.

¹¹ Németh Zoltán György: A nyomozó hatóság bizonyításban játszott szerepe, a nyomozati tényfeltárás és a bizonyítás összefüggései. Jogelméleti Szemle, 2012/2. <http://jesz.ajk.elte.hu/nemethz50.pdf>
12 89/2011. Bkv.

gyanúsítani nem lehetséges, míg az alapeljárásban végzett nyomozás során folytatólagos kihallgatásnál is lehet újabb gyanúsítás. A perújítási nyomozás célja annak tisztázása, hogy a perújítás előfeltételei a jogerős bírói határozattal szemben fennállnak-e. Rendelhetése nem a vádemelés tárgyában való, hanem a bíróság perújítás megengedhetősége tárgyában való döntésének előkészítése. Kereteit a perújítási indítványban perújítási okként érvényesíthető ok határozza meg, jelöli ki, hiszen a nyomozás azon bizonyítékok beszerzésére irányul, amelyek valamely meghatározott perújítási ok meglétét alátámaszthatják. Ha például az indítványozó a perújítási indítványában valamely lényeges tényre nézve új tanút jelöl meg, indokolt lehet a tanút perújítási nyomozás keretében kihallgatni, mivel enélkül nem állapítható meg, hogy a tanú előadása valószínűsíti-e a perújítással elérni kívánt célt.¹³ A perújítási nyomozásnak oly módon való lefolytatása viszont, amely nem alkalmas a terhelt perújítási kérelmében hivatkozott új tények, bizonyítékok tisztázására, a perújítási indítványt elutasító végzés hatályon kívül helyezésére szolgáltat okot.

Mínt hogy a büntetőeljárás törvényünk szerint mind az ügyész, mind a bíróság elrendelhet perújítási nyomozást, szükséges megvizsgálni a sajátosságokat.

Az ügyész akkor rendel el perújítási nyomozást, ha az indítvány, illetve a rendelkezésére álló adatok alapján úgy látja, hogy az új bizonyítékok ezt szükségessé teszik. A perújítási indítvány előterjesztőjét a nyomozás elrendeléséről, valamint annak eredményéről értesíteni kell.¹⁴ Azokban az ügyekben, amelyekben perújítási nyilatkozatot kell tennie a perújítási indítvány alaposágának, vagy alaptalanságának eldöntése érdekében, a fellebbviteli főügyészség is jogosult perújítási nyomozást elrendelni, és annak szempontjait is meghatározni. E perújítási nyomozás felügyeletét azonban nyomozás-felügyeleti hatáskör hiányában nem láthatja el, így azt a hatáskörrel, illetékeséggel felruházott főügyészség végzi.

A Legfőbb Ügyészség az ügyészi gyakorlatot illetően akként foglalt állást, hogy a fellebbviteli főügyészség nyomozás-felügyeleti tevékenységét nem végez, ezért az olyan ügyben, amelyben perújítási nyilatkozatot kell tenni a perújítási indítvány alaposága vagy alaptalansága eldöntése érdekében, perújítási nyomozást rendelhet el, és ahhoz szempontokat is adhat, azonban a perújítási nyomozás felügyeletét nem láthatja el, mivel ezt a hatáskörrel felruházott főügyészség végzi. Ha a perújítási nyomozást a főügyészség rende-

¹³ Akác Zoltán: A perújítás. In: Belegi József (szerk.): Büntetőeljárás jog. Kommentár a gyakorlat számára, XVII. fejezet. Második, átdolgozott és egybeszerkesztett kiadás. HVG-ORAC, Budapest, 2016, 1596. o.

¹⁴ 12/2003. (ÜK. 7.) LÜ utasítás a büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenységről 22. §.

li el, a főügyészség annak felügyeletét elláthatja, vagy azzal helyi ügyészséget bízhat meg.¹⁵ Az ügyész által elrendelt perújítási nyomozás határidejére az általános szabályok az irányadók.¹⁶ Ez esetben a határidő meghosszabbítására a nyomozás általános szabályai irányadók. A nyomozás elrendelések a főügyészség szempontokat ad, ez után a nyomozás felügyeletéről az ügyben eljáró ügyész gondoskodik. Ha az ügyész a perújítási nyomozást hivatalból rendelte el, és azt nem követi perújítási indítvány megtétele, a perújítási nyomozás megszüntetése nem jöhet szóba, feljegyzésben kell rögzíteni, hogy a perújítási nyomozás alapján nem került sor perújítási indítvány benyújtására. Ha az eljárás egyéb résztvevői a perújítási nyomozásról tudomást szereztek (például terhelt, sértett kihallgatása megtörtént), akkor az eljárás lezárásáról értesíteni kell őket azzal, hogy az ellen panasszal nem élhetnek.¹⁷

A bíróság az indítvány és az iratok megvizsgálása után, ha a perújítás megengedhetőségében való döntéshez szükségesnek találja, az indítványozó által megjelölt bizonyítási eszközök felkutatása érdekében nyomozást rendel el, és az iratokat ennek elvégzése céljából megküldi az ügyésznek. Mindezt az indokolja, hogy a bíróság a perújítás megengedhetőségének tisztázása érdekében bizonyítást nem vehet fel. A nyomozás elrendelésére magánvádas eljárásban is lehetőség nyílik.¹⁸

A Legfelsőbb Bíróság a perújítási indítványt elutasító végzést hatályon kívül helyezte, és az ítéletábrát perújítási nyomozás elrendelésére is kiterjedő új eljárás lefolytatására utasította arra hivatkozva, hogy ha a perújítási nyomozás eredménye azt valószínűsíti, hogy a sértettet más személy is bántalmazhatta, ez az élet elleni cselekmény kapcsán okot adhat a perújítás elrendelésére.¹⁹

A perújítási nyomozást elrendelő végzés pervezető jellegű, az ellen fellebbezésnek helye nincs.

Ha a terhelt az elrendelt perújítási nyomozásra tekintettel a jogerősen kiszabott szabadságvesztés töltésének félébeszakítását, végrehajtásának felfüggesztését kéri, annak elutasítására kerülhet sor. Ennek indoka, miszerint csak

15 A Legfelsőbb Ügyészség büntetőbírószági ügyek főosztálya a perújítási eljárással kapcsolatos ügyészi tevékenység vizsgálata című összefoglaló munkájában.
<http://ugyeszseg.hu/repository/mkudok/7070.pdf>

16 Ha a perújítási nyomozást a fellebbviteli (megyei) főügyészség rendeli el, annak határidejét a 12/2003. (ÜK. 7.) LÜ utasítás 22. §-a szerint meg kell szabnia.

17 Legfelsőbb Ügyészség nyomozás-felügyeleti és védőelőkészítési főosztály NF.1531/2011/3. I-XI. számú összeállítás, 94. pont

18 Belegi József: i. m. 1597. o.

19 Legfelsőbb Bíróság Bkf.I.891/2011/7.

a perújítás elrendelése esetén nyílik meg a bíróság azon lehetősége, hogy vizsgálja az alapügyben hozott bármely rendelkezés végrehajtásának felfüggesztése vagy félbeszakítása indokoltságát²⁰.

Lényeges szempont, hogy a perújítási nyomozás eredményét is csak abból a szempontból lehet értékelés alá vonni, hogy az mennyiben valószínűsíti a perújítási célt, hiszen a perújítási nyomozás elrendelésére a megengedhetőségi szakaszban kerülhet sor.

A perújítási nyomozás során sor kerülhet igazságügyi szakértő kirendelésére is, ennek kapcsán bűnügyi költség is adódhat. A bűnügyi költséget a perújítási indítvány elutasítása esetén az indítványozó viseli, azonban ha a védő önállóan nyújtja be a perújítási indítványt, a bűnügyi költség viselésére az elutasító határozatban a terheltet kell kötelezni.²¹

A Be. kifejezetten nem rendelkezik arról, hogy a bíróságnak a nyomozás elvégzésére kell-e határidőt kitűzni, és ha igen, milyen tartamút, szintén nem rendelkezik a határidő meghosszabbításáról, illetve annak jogosultjáról. A bíróság által elrendelt perújítási nyomozások határidejének meghatározása tekintetében korábban eltérő volt a gyakorlat abban, hogy a bíróság a perújítási nyomozás elrendelésekor annak határidejét meghatározza, vagy sem. Ha nem határozta meg, akkor a főügyészségek állapították meg annak határidejét. Volt olyan bíróság, amely harmincnapos határidőt tűzött ki, illetve voltak, amelyek két hónaposat. Ellentmondás volt a kitűzött határidő lejárta után a meghosszabbításban is, egyes főügyészségek a bíróság által kitűzött határidőt meghosszabbították.²² Ezt a nem egyértelmű jogi szabályozás alapján kialakult ellentmondásos gyakorlatot oldotta fel a Kúria, amikor rámutatott, miszerint értelemszerű, hogy a nyomozást elrendelő jogosultsága kell hogy legyen a nyomozás határidejének megállapítása és annak meghosszabbítása.²³ Határidő kitűzéséről azonban a hatályos törvény nem rendelkezik, így figyelemmel a nyomozás határidejére vonatkozó szabályokra, a perújítási nyomozás teljesítésének határideje két hónap, amit az elrendelő határozatban meg kell állapítani. A meghosszabbításra szintén a bíróság jogosult. Figyelemmel arra, hogy az ilyen nyomozás feladata szűkebb terjedelmű, ezért a bíróságnak joga, kötelessége, hogy észszerű határok között tartsa a határidő meghosszabbításának tartalmát, és erre a meghosszabbításra az ügyész tesz indítványt a bíróságnak. Azonban visszatérési pont, és az eljárás feladatok megoszlása-

20 Kúria Bkf.I.531/2012/2.

21 Legfelsőbb Bíróság Bkf.III.987/2008/2.

22 A Legfőbb Ügyészség büntetőbíróági ügyek... i. m.

23 Kúria 89/2011. BK vélemény.

nak elvétel is következik, hogy ez esetben is a nyomozás felügyeletét is az ügyész látja el.

Szükséges szót ejteni arról, hogy a jelenlegi szabályozás hogyan változik a jövőben a 2018. július 1-jén hatályba lépő, a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény szerint.

A perújítási nyomozást a továbbiakban is elrendelheti mind az ügyész, mind a bíróság, azonban a tervezett szöveg konkrétan meghatározza azokat az eltéréseket, amelyeket a bíróság által elrendelt perújítási nyomozás során figyelembe kell venni. Így a perújítási nyomozást elrendelő végzést és az ügyiratokat a bíróság közvetlenül az általános nyomozó hatóságnak küldi meg, a bíróság gyakorolja az irányítási jogkört, az általános nyomozó hatóság pedig a perújítási nyomozás végeztével a bíróságnak küldi vissza az iratokat. Az új törvény már konkrétan megjelöli, hogy a perújítási nyomozási határidő két hónap, amelyet a bíróság kétszer, egyenként legfeljebb két hónappal hosszabbíthat meg.²⁴ Gyakorlatilag ez a szabályozás már egyértelműen körvonalazza a bíróság által elrendelt perújítási nyomozás sajátosságát, azonban felvetheti az eljárási feladatok megoszlásának esetleges összemosódását, e kérdés szorosan kapcsolódik az alapelvek vizsgálatához. Az ugyanis, hogy nyomozás elrendelésére a bíróság is lehetőséget kap, és irányítási jogkört gyakorol a rendőrség felett, felvetheti, hogy nem mosódnak-e össze egyes perbeli pozíciók.

Az alapelvek sajátos érvényesülése a perújítási nyomozásban, perbeli pozíciók

A perújítási nyomozás során speciális módon érvényesülnek egyes büntető-eljárási alapelvek, ezek közül az eljárási feladatok megoszlása, a jogorvoslati jog, a bizonyítási teher, a védelem joga, az ártatlanság védelme, az önvédre kötelezés tilalma.

A Be. rendszeréből következően a nyomozás befejezése után kizárólag a közvédelmi funkcióval felruházott ügyész dönthet a büntetőeljárás további sorsáról, ennek folytán kerül a konkrét ügy az érdemi döntés meghozatalára kizárólagosan jogosult bíróság elé. A bíróság igazságszolgáltatási tevékenységének előfeltétele a törvényes vád megléte.

²⁴ A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény 641. § (2) bekezdés.

A legalitás, officialitás elve alapvetően érvényesül, mivel a nyomozó hatóság és az ügyész minden bűncselekmény miatt hivatali kötelessége következtében meg kell hogy indítsa a büntetőeljárást. Az eljárási feladatok megosztásának megfelelően a vádlóra hárul az a kötelezettség, hogy a terhelt bűnösségét kétséget kizáró módon bizonyítsa. A vádfunkció gyakorlásának eljárási kockázata és szakmai felelőssége a vádemelés közhatalmi jogkörének gyakorlására kizárólagosan feljogosított ügyészt terheli.²⁵

A tisztességes eljárás követelményének alapfeltétele a vádlói és az igazságszolgáltatási funkciók szétválasztása. Az ügyészség és a bíróság feladatainak elkülönítése, az egyes tevékenységi körökre vonatkozó részletes szabályok, az eljárás alanyai számára előírt kötelezettségek és a részükre biztosított jogosultságok konstrukciója eljárási garanciákat is jelent a védelem számára.²⁶

Az eljárási feladatok megosztásának alapelve sérelmet szenvedhet például akkor, ha a terhelt terhére történő perújítási indítvány benyújtására kerül sor. Ez esetben ugyanis a bíróság, amely elrendeli a perújítási nyomozást, annak eredményéhez mérten esetleg az alapügyhöz képest a terhelt számára hátrányos határozatot hozhat. Vagyis a megbüntetés iránti igény erősebb lehet a jogerős döntések után, miközben a jogállamban a bűnüldözésnek szigorúan anyagi jogi és eljárási korlátok és feltételek között kell zajlania, a bűnüldözés sikertelenségének kockázatát az állam viseli.²⁷ Abból eredően, hogy a terhelt terhére az ügyész benyújthat perújítási indítványt, és ezzel kapcsolatban mind az ügyész, mind a bíróság elrendelhet perújítási nyomozást, felvetődik – ahogy *Elek* is rámutatott –, hogy nem mosódik-e össze a bíróság és a nyomozó hatóság szerepköre, „*menyiben várható el a bírótól, hogy nyomozói szerepkörbe bújva, nyomozói szemléttel kutassa az ügy terhelő és mentő bizonyítékait*”²⁸. Elfogultan tud-e dönteni a perújítás megengedhetősége kérdésében az a bíróság, amely a terhelt terhére a bűnösség megállapítása érdekében benyújtott perújítási indítvány kapcsán meghatározza a perújítási nyomozás szempontjait? Ez esetben ugyanis egyfajta funkcióhalmozódást észlelhetünk, vagy azt, hogy ítélkezési tevékenységen túli feladatok elvégzését folytathatja a bíróság, ez pedig az Emberi Jogok Európai Bíróságának megítélése szerint kételyt ébreszthet a pártatlansággal kapcsolatban.²⁹ A tiszt-

25 14/2004. (V. 7.) AB határozat.

26 14/2002. (III. 20.) AB határozat.

27 1992. évi (I. 30.) AB határozat.

28 Elek Balázs: Bizonyítási teher az eljárási funkciók megosztásának tükrében. Jogtudományi Közlöny, 2016. január, 31. o.

29 Uo. 35. o.

tességes eljárás szabályait hivatottak a kizárási szabályok³⁰ is szavatolni, azonban önmagában az aggályosság kérdésének felvetődését ezek a szabályok még nem tudják eloszlatni. Nyilván az esetben, amikor a terhelt javára szóló, a terhelt által megjelölt bizonyítékok felderítéséről van szó, akkor a bíróság e tevékenysége az anyagi igazság elérése érdekében inkább alátámasztott, mint a terhelt terhére benyújtott indítvány esetében.

A problémát érzékelt a Kúria is, kollégiumi vélemény formájában mutatott rá: abból következően, hogy a perújítási eljárásban a perújítási nyomozás elrendelése és elvégzése nem az általános szabályok mögött meghúzódó legalitás, vagy officialitás elvén alapul, hanem a bíróság mérlegelésén, akként foglalhatunk állást, hogy nem sérülnek a garanciális jogok. Ez következik abból is, hogy a bíróság nyomozáselrendelése után az ügyész az, aki rendelkezik a nyomozó hatóságnál a nyomozási cselekmény elvégzése érdekében, az iratokat pedig a nyomozás elvégzése után szintén az ügyész, nem pedig a nyomozást elvégző hatóság küldi meg a bíróságnak.³¹ *Mivel ez a szabályozás a tervezet szerint megváltozik, és bár továbbra is mérlegelésen alapul a perújítási nyomozás bíróság általi elrendelése, úgy vélem, az aggályosság kérdése a továbbiakban sem oldódik fel megnyugtatón.*

A tisztességes eljáráshoz kapcsolódnak a kizárási szabályok is. A perújítási nyomozás kapcsán a nyomozó hatóság tagjával kapcsolatos kizárási szabály, hogy kizárt a nyomozó hatóságnak az alapügyben eljáró tagja.³² Mindamellet ez a szabálysértés relatív eljárási szabálysértésnek minősül. A konkrét büntetőügy valamennyi bizonyítékának együttes értelmezésével kell állást foglalni abban a kérdésben, hogy a kizárási szabály megsértése a perújítás elrendelésére lényeges kihatással volt-e.³³

További alapelv, az ártatlanság véelme szintén eltérően érvényesül a perújítási nyomozás során. Az ártatlanság véelme magában foglalja a terhelt kedvező bizonyítási pozícióját, azt, hogy a bűnösségét a vádló köteles bizonyítani, a terhelt nem kötelezhető ártatlanságának bizonyítására. Az alapügyben jogerősen felmentett, vagy az eljárás megszüntetésével érintett személyt a perújítási nyomozás során tanúként lehet kihallgatni. Az alapeljárásban jogerősen elítéltet a perújítási nyomozásban elítéltként kell kihallgatni. Hiába nyomozásról van szó, nem gyanúsított (nem is vádlott), hanem – perbelileg –

30 A perújítási eljárásból ki van zárva az alapügyben nyomozást teljesítő ügyész, vádat képviselő ügyész, valamint a nyomozó hatóság azon tagja, aki az alapügyben eljár, és az a bíró, aki a rendkívüli jogorvoslattal megtámadott határozat meghozatalában részt vett.

31 Kúria 89/2011. Bkv.

32 Be. 38. § (2) bek.

33 BH, 2006/386.

elítelt. Az eljárási jogai – speciális érvényesülés mellett – megegyeznek a gyanúsítottat megillető jogokkal. A perújítási nyomozás során az elítelt az alapügyben elbírált cselekményeken kívül azonban további cselekmények elkövetésével nem gyanúsítható. A másik elv, amely szorosan összefügg az ártatlanság vélelmével, az önvádra kötelezés tilalma. Ez jelenti, hogy a terhelt nem kötelezhető arra, hogy önmaga ellen terhelő vallomást tegyen vagy bizonyítékot szolgáltatasson. Ez az elv azonban nemcsak a terheltre, hanem a büntetőeljárásban részt vevő minden személyre vonatkozik, és a tanúvallo- más akadályainál érhető tetten. Az ártatlanság vélelméről szóló EU-irányelv értelmében a tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy a gyanúsítottaknak és a vádlottaknak jogukban áll hallgatni azzal a bűncselekménnyel kapcsolatban, amelynek elkövetésével őket gyanúsítják, vagy vádolják. A jogalkotó abszolút jogként kívánta meghatározni a hallgatás jogát.³⁴ A nyomozás során az ártatlanság vélelme érvényesül, kötelezi a nyomozó hatóságot is, az ügyész is, hiszen az alapos gyanú nem lehet bizonyosság. Az ártatlanság vélelme nem szubjektív vélemény, hanem (objektív) jogi helyzet, amelyből a vádló bizonyítási kötelessége következik.³⁵ Senki nem tekinthető bűnösnek mindaddig, amíg a bűnösségét a bíróság jogerős határozatában nem állapította meg.³⁶ Ez a rendelkezés az ártatlanság vélelmét a jogerős bírói döntéshez köti.³⁷ A perújítás esetében azonban az a sajátos helyzet áll fenn, hogy a jogerősen elítelt terhelt nem tekinthető ártatlannak, hiszen a bíróság jogerős ítéletével megá- lapította bűnösségét.³⁸ Ha a terhelt nyújt be perújítási indítványt, akkor nyil- ván a felmentése vagy legalábbis enyhébb büntetés kiszabása érdekében tes- zzi. Ezért az ő érdeke, hogy az ártatlanságát jelentő új bizonyítékok megjelölésére sor kerüljön, és megszólaljon, bizonyítson, vagyis kvázi rá há- rul a bizonyítási teher, viszont a hatóságok érdeke az, hogy a tévedés, a jus- tizmord ne fordulhasson elő, hogy az esetleges hibát kiküszöböljék. A másik

34 Az Európai Parlament és a tanács (EU) 2016/343. irányelve (2016. március 9.) a büntetőeljárás során az ártatlanság vélelme egyes vonatkozásainak és a tárgyaláson való jelenlét jogának megerősítéséről. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A32016L0343>

35 Király Tibor: Büntetőeljárási jog. Harmadik, átdolgozott kiadás. Osiris Kiadó, Budapest, 2003, 318. o. 36 Be. 7. §

37 A jogerős bírói ítélethez kötött ártatlanság vélelme megkérdőjelezi az alapos gyanú alapján tett valamennyi intézkedés törvényességét és létjogosultságát, minthogy az alapos gyanú nem vélelmezi a gyanúsítottak ártatlanságát, hanem megkérdőjelezi azt, valószínűsíti a gyanúsított bűnösségét. Vigh József: A büntető igazságszolgáltatás néhány alapelve. Jogelméleti Szemle, 2002/4. <http://jesz.ajk.elte.hu/vigh12.html>

38 A Philips v the United Kingdom 41087/98. számú ügyben a bíróság kimondta, hogy nem sérti az ártatlanság vélelmét, ha a jogerősen elítelt személlyel szemben a bíróság még utólagosan elközbást alkalmaz, mert az korábbi elítélésből és nem újabb vádból fakadt.

által meg nem hivatkozott tanúkat a nyomozó hatóságnak kell felkutatnia, ez már lehet ismert személy, ismert csoport ismeretlen tagja, vagy teljesen ismeretlen elkövető.³⁹ A perújítási nyomozásban viszont a kérelmező lesz az, aki megjelöli ezeket a tanúkat. Azzal a személlyel szemben, akinek a bűnössége még nem nyert bizonyítást, nem alkalmazhatók a bűnösség megállapításához kötődő jogkövetkezmények.⁴⁰ Vagyis amíg a bűnösnek ítélt terhelt esetében az ártatlanság védelme fogalmilag nem érvényesül, addig a felmentett terhelt esetében továbbra is érvényesül a kedvező eljárásjogi helyzete, hiszen továbbra is a hatóságnak kell bizonyítania, hogy a jogerős ítélettel ellentétesen bűnös.

Mivel az alapeljárásban az ártatlanság védelme kapcsolódik a hallgatás jogához is, szükséges megnézni, hogyan változik ez a perújítási nyomozásban.

A hallgatás joga a XX. század második felében született számos emberi jogi, sőt más tárgyú nemzetközi szerződésben is elismerést nyert, így az ENSZ Polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmányában is. A hallgatás joga körül megszületésétől kezdve kételyek vannak, viták folynak. *Bentham* szerint „az ártatlanság a megszólalás, míg a bűnösség a hallgatás jogát igényli”⁴¹. A mentesség egyik funkciója, hogy garantálja a terhelt fizikai, pszichikai integritását, elejét vegye, hogy erőszakot alkalmazzanak, vagy kínzásnak vessék alá. A büntetőeljárás szabályok és a perbeli megismerés közötti kapcsolatot tekintve a hallgatás joga abba a csoportba tartozik, amelynek jellemzője, hogy nem általában hivatott arra, hogy az igazság kiderítését elősegítse, hanem egy korábban elvégzett értékelés eredményére vetítve. A büntetőeljárás-jognak arra kell törekednie, hogy az ártatlanok megbüntetésének esélyét minimalizálja, és ennek fejében vállalja azt, hogy egyes esetben elkerülők a bűnösök a felelősségre vonást.⁴² *A kodifikáció kapcsán a Legfőbb Ügyészség részéről rendszeresen felvetődő javaslat volt, hogy a hallgatás joga (a terhelt vallomás-megtagadási joga) korlátozva legyen, vagyis ha a terhelt ezzel él, majd ez után vallomást tesz, ettől kezdve hozzá kérdések legyenek intézhetők, azaz a továbbiakban a hallgatás joga ne illesse meg.* A vallomástétel megtagadása az egyik legfontosabb terhelti jogosultság.

39 Tremmel Flórián – Fenyvesi Csaba – Herke Csongor: Kriminiszitika. Tankönyv és Atlasz. Dialóg Campus, Budapest–Pécs, 2005, 374. o.

40 Nagy Anita: Az emberi jogok és a büntetőeljárás kapcsolata II. Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica, Tomus XXXIII., 2015.
http://www.matarka.hu/koz/ISSN_0866-6032/tomus_33_2015/ISSN_0866-6032_tomus_33_2015_224-242.pdf

41 Bárd Károly: A hallgatás ára. Fundamentum, 2005/3., 5. o.

42 Uo. 10.o.

Az új büntetőeljárási törvény szerint a vallomás megtagadása az eljárás folytatását nem akadályozza, és nem érinti a terhelt kérdezési, észrevételezési és indítványtételi jogát.⁴³ Ha a vádlott később nem tesz vallomást, a terheltként tett korábbi vallomásának lényege ismertethető vagy felolvasható.⁴⁴

Az Emberi jogok európai egyezményének 14. cikke fogalmazza meg a *nemo debet prodere se ipsum* elvét, miszerint senki sem kötelezhető arra, hogy önmaga ellen bizonyítékot szolgáltatson.

A hallgatási jogára való figyelmeztetésnek meg kell előznie a váddal kapcsolatos terhelti reflektálást.⁴⁵ Ha a vádlott a figyelmeztetés után úgy dönt, hogy vallomást tesz, akkor a bíróság figyelmezteti arra, hogy vallomásában mást bűncselekményt elkövetésével hamisan nem vádolhat.

A terhelti kihallgatás a legjelentősebb nyomozási cselekmény, amely a Be. által meghatározott alakításgok és garanciák mellett a személyi jellegű bizonyítékok megszerzését szolgálja azáltal, hogy a kihallgatott gyanúsított, sértett, tanú a bűncselekményről szerzett legjobb tudomásának megismerését teszi lehetővé. A gyanúsított első kihallgatását mindig a megalapozott gyanú közlése előzi meg, ezáltal az addig csak a bűncselekmény miatt folytatott nyomozás átlép a feltételezett bűnelkövető elleni nyomozási szakaszba. A személyi adatok részletes felvétele után a megalapozott gyanú közlése utáni háromirányú figyelmeztetést a vallomástétellel kapcsolatosan kötelezővé teszi a törvény (ez a Miranda-elv), illetve a védő választásával, kirendelésével kapcsolatos figyelmeztetést is. Ezt követi az összefüggő előadás, ha a gyanúsított él ennek lehetőségével. Ha nem kíván beszélni, akkor figyelmeztetni kell arra, hogy a védekezéstől fosztja meg magát. Az összefüggő előadás után következik a kérdések feltevése. Ezek több célt szolgálnak, a terhelt védekezésének ellenőrzését, megértését, az ügy homályos, hézagos, bizonytalan pontjai részleteinek tisztázását, a terhelt tévedéseinek, vagy hazugságainak leplezését.⁴⁶

A perújítási nyomozásban a terhelt kihallgatása – ellentétben az általános szabályokkal – nem a gyanúsítással veszi kezdetét. A Miranda-figyelmeztetés tehát a jogerősen elítélt terheltnél elveszíti eredeti célját, hiszen a terhelt érdeke éppen nem a hallgatás, hanem az, hogy ténylegesen megszólaljon, ne éljen a hallgatás jogával, elérje, hogy a perújítási nyomozásban kihallgassák,

43 A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény 185. § (1) bekezdés b) pont

44 A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény 523. § (1) bekezdés 2. mondat.

45 Tóth Andrea Noémi – Háger Tamás: A terhelt vallomása a büntetőeljárás bírósági szakaszában, egyes eljárási szabálysértések megítélése. Miskolci Jogi Szemle, 2013/2., 85. o.

46 Tremmel Flórián – Fenyvesi Csaba – Herke Csongor: i. m. 338. o.

szembesítsék, tanúikat meghallgassák. Nyilvánvalóan ez a felmentett terhelt esetében, akit a perújítási nyomozás során tanúként hallgatnak ki, a vallomás-megtagadás jogával összefüggésben érvényesül.

Ide kapcsolódik, hogy a perújítási nyomozás során sajátosan alakul a kényszerintézkedések elrendelésének lehetősége is, mivel a terhelttel szemben személyes szabadságot korlátozó kényszerintézkedés, előzetes letartóztatás, lak-helyelhagyási tilalom, házi őrizet, távoltartás, ideiglenes kényszergyógykezelés nem alkalmazható. Ezek az intézkedések csupán akkor alkalmazhatók, ha a perújítást a bíróság elrendeli. Ez esetben a perújítást elrendelő bíróság az ügyet a megismételt eljárás lefolytatására hatáskörrel, illetékességgel felruházott bírósághoz teszi át, egyidejűleg az alapügyben hozott bármely rendelkezés végrehajtását felfüggesztheti, illetőleg félbeszakíthatja, vagy a szükséges kényszerintézkedést elrendelheti.⁴⁷

Az ügy kapcsán az elítéltet az eljárás jogerős befejezése után is jellemzi a terhelt helyzete, például amennyiben más ügyben tanú, a feltett kérdésre akkor is megtagadhatja a választ, ha a kérdéses bűncselekmény miatt már jogerősen elítélték, így a hamis tanúzással megállapított büntetőjogi következmények terhével sem kényszeríthető arra, hogy tanúként eltérjen a büntetőjogi következmények nélkül tett terhelti vallomásától.⁴⁸

A perújítási nyomozásban sor kerülhet az alapeljárásban még ki nem hallgatott tanú első, valamint a már kihallgatott tanúnak újabb tényre vonatkozó kihallgatására is. A perújítási nyomozásban is fontos szerepe van a nyomozási sorrendnek, hiszen például, ha az új tanúkat korábban hallgatják ki, mint ahogy az elítéltet, az elítélt tényállításait nem tárják a tanúk elé, így azok nem is tudnak a lényeges elemekre reflektálni, adott esetben vallomást tenni.⁴⁹ A tanúkihallgatás a kihallgatás leggyakoribb válfaja, önálló nyomozási cselekmény, és általában eljárási eseménysor, amelynek során az eljárási törvény által meghatározott alakiságok és garanciák mellett az igazmondási kötelezettség terhével a kihallgatott tanú vallomást tesz, előadja a büntetőjogilag releváns tényekre vonatkozó közvetlen vagy közvetett tudomását. A tanú nemcsak mindvégig igazmondásra kötelezett, hanem köteles a nyomozást, és általában a bizonyítást egyéb aktív magatartással is, feljegyzések, iratok, tár-

47 Be. 413. § (1) bekezdés.

48 Háger Tamás: Egyes elhárítható tanúvallomási akadályok a büntetőperben. A hozzátartozói viszonytal és az önvádra kötelezés tilalmával összefüggő mentességi okok. <http://ujbtk.hu/hager-tamas-egy-es-elharithato-tanuvallomasi-akadalyok-a-buntetoperben-a-hozzatartozoi-viszonymal-es-az-onvadra-kotelezes-tilalmaval-osszefuggo-mentességi-okok/>

49 A BH, 1976/55. számú jogeset szerint ebből az okból a perújítási kérelmet elutasító végzés hatályon kívül helyezésére is sor kerülhet, hiszen nem volt megfelelő a perújítási nyomozás lefolytatása.

gyak bemutatásával és igazmondási kötelezettségével is segíteni.⁵⁰ A nyomozó hatóság, az ügyész és a bíróság számára is kötelezettségként írja elő a törvény annak vizsgálatát, hogy nem áll-e fenn tanúvallomást kizáró vagy mentő ok, másként fogalmazva mentességi ok. Ez a kötelezettség a perújítási nyomozás során is érvényesül. A perújítási nyomozás szempontjából jelentősége lehet annak a tanúnak, aki az alapügyben mentességi jogával élt, tekintve, hogy új bizonyítéknak kell tekinteni az ilyen személy tanúvallomását, az illetőt egyébként ekkor is megillesheti a jog, hogy éljen a mentességgel.⁵¹ Az alapügyben mentességi jogával élő tanú meghallgatására perújítási nyomozás folyamán is sor kerülhet.⁵²

A perújítási nyomozás résztvevője lehet az ügyvéd is a terhelt képviselőjében, hiszen alapvető elv, hogy a terheltet megilleti a védelem joga.⁵³ A ki rendelés, illetve a meghatalmazás hatálya – ha a meghatalmazásból más nem tűnik ki – a büntetőeljárás jogerős befejezéséig tart, de kiterjed a perújításra, a felülvizsgálatra, valamint a különleges eljárásokra is.⁵⁴ Ebből következően a perújítási eljárásban a megengedhetőség kérdésében való döntési szakban a védelemhez való jog a perújítási nyomozás során vetődhet fel, ugyanis a perújítási nyomozásban a terhelt kihallgatásakor a védő jelenlétére vonatkozó szabályokat kell alkalmazni. Ha nem kerül sor perújítási nyomozásra, illetve a perújítási indítványt elutasítják, akkor önmagában a védői kötelező részvétel nem vetődik fel, de védőt meghatalmazhat a terhelt, illetve a védő saját jogán is benyújthat perújítási indítványt. Ha viszont a perújítást elrendelik, akkor újból előkerül a védelemhez való jog.

Sajátosan alakul a jogorvoslathoz való jog. A perújítást elrendelő határozat ellen jogorvoslatnak helye nincs. Így abban az esetben, amikor a terhelt terhére sor kerül perújítás elrendelésére, a terheltet nem illeti meg, hogy jogorvoslattal éljen, így ez a szabályozás felvetheti, hogy nem sérül-e ekkor alapjoga. *Szintén nincs helye fellebbezésnek a perújítási nyomozás elrendelése ellen sem, ez ugyanezeket az aggályokat vetheti fel, ha a terhére szülő, s így perújítást valószínűsítő bizonyítékok beszerzésére irányul a perújítási nyomozás.* A jogorvoslat kizárása nem sért-e alkotmányos alapjogot? A bíróság által elrendelt perújítási nyomozás során végzett eljárási cselekmények, például házkutatás, lefoglalás ellen van-e helye jogorvoslatnak, és ha igen,

50 Tremmel Flórián – Fenyvesi Csaba – Herke Csongor: i. m. 373. o.

51 Be. 408. § (4) bek.

52 Legfelsőbb Bíróság Bkf.I.891/2011/7.

53 Be. 5. §

54 Be. 49. § (1) bek.

azt ki bírálja el. A gyakorlat alapján azok pervezető jellege miatt jogorvoslat bejelentésére nincs lehetőség, csak a végrehajtás módja ellen bejelentett panasz elbírálására terjedhet ki az ügyész hatásköre.⁵⁵

A perújítási nyomozás során sor kerülhet igazságügyi szakértő kirendelésére is. Új bizonyíték lehet ugyanis a terhelt részéről arra való hivatkozás, hogy a cselekmény időpontjában vagy utána kóros elmeműködés jellemezte, így erre tekintettel enyhébb büntetés kiszabása, esetleg a felmentése jöhet számításba. Az erre hivatkozás alapján esetlegesen beszerzett igazságügyi elmeorvos szakértői vélemény adott esetben alapul szolgálhat a jogerő feltörésére.⁵⁶ A bírósági ügyek vizsgálata azt mutatja, hogy legtöbbször azokban az esetekben sikeres a perújítás, amelyekben szakértői véleményt csatolnak az indítványhoz, s ezt főképp jogi képviselőkkel eljáró terhelteknél lehet tapasztalni. Ha azonban a perújítási nyomozás folyamán beszerzett igazságügyi orvos szakértői vélemény fenntartja a korábbi szakvélemény megállapításait, valamint a kihallgatott tanúk vallomása sem tartalmaz olyan új tényt, tényre vonatkozó új bizonyítékot, amely a terhelt felmentésére, vagy cselekményének lényegesen enyhébb minősítésére (büntetés helyett intézkedés alkalmazására, illetve a büntetőeljárás megszüntetésére) vezetne, a perújítás elrendelésének nincs helye.

Összegzés

A perújítási nyomozás csak lehetőség, mégis, a perújítással kapcsolatos ügyek vizsgálata során azt tapasztaltam, hogy viszonylag nagy számban kerül sor az elrendelésére. A Debreceni Ítéletábra perújítási ügyeit teljeskörűen vizsgálva száz körül volt az elrendelt perújítási nyomozások száma.⁵⁷ A vizsgált ügyekben valamivel több esetben az ügyészség által elrendelt perújítási nyomozásokkal találkoztam (56 százalék). Ennek oka nyilvánvalóan, hogy a perújítás megengedhetőségének kérdésében az ügyészség az indítványtétel megalapozottságához nyomozást rendel el. Azonban nagy számban történt a bíróság részéről is a perújítási nyomozás elrendelése (44 százalék). Azt gondolom, hogy ennek hátterében az húzódik meg, hogy a bíróság a jogerős döntés ellenére is

⁵⁵ Belegi József (szerk.): i. m. 1597. o.

⁵⁶ Elek Balázs: A szakértő, mint a jogerő feltörésének az eszköze a büntetőeljárásban. In: Elek Balázs (szerk.): Az orvosszakértő a büntetőeljárásban. Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntetőeljárásjogi Tanszék, Debrecen, 2012, 43–64. o.

⁵⁷ A vizsgálatot a 2005 és 2014 közötti időszakra vonatkozóan 1545 perújítási ügyben végeztem el.

alapvetően szem előtt tartja az anyagi igazság kiderítését. Az anyagi igazságra törekvés azonban nem jelenti azt, hogy a jogerő tisztelete nem érvényesülne, amit az is mutat, hogy az elrendelt perújítási nyomozások alapján három esetben történt perújítás elrendelése. Legnagyobb részben erőszakos vagy onkológiai, élet, testi épség elleni vagy közlekedési bűncselekmények esetében került sor perújítási nyomozás elrendelésére. Ennek oka abban is keresendő, hogy ezekben a bűncselekményekben gyakori az új szakértői véleményre való hivatkozás.

A tanulmány címében megfogalmazott kérdésre (nyomozás-e a perújítási nyomozás) azt válaszolhatjuk, hogy a perújítási nyomozás nem a szó szoros értelmében vett nyomozás. Nem az elkövető kilétének megállapítása a cél, hanem a perújítási indítványban megjelöltek vizsgálata abból a célból, hogy megfelelően lehessen döntenie a perújítás megengedhetőségének kérdésében. Változnak alapelvek, az eljárási helyzetek. Az elrendelés mögött nem a bűnüldözési érdek áll, az nem törvényi kötelezettség, hanem mérlegelés; a perújítás megengedhetőségének kérdésében történő megalapozott döntést készíti elő.